

Witamy w Forcie Spitzberg!

Prosimy o szczególną opiekę nad młodszymi kadetami i psami, nieschodzenie ze ścieżek. Prace nad zagospodarowaniem fortu cały czas trwają, a w wysokiej trawie można spotkać żmije!

Na terenie obiektu umieszczono tablice informacyjne.
Poniższy tekst należy traktować jako pomoc w poruszaniu się po forcie.
Zapraszamy do podróży w czasie!

Pierwsza brama stoi w miejscu, gdzie w XVIII wieku wybudowano pierwszy most zwodzony. Warto zwrócić uwagę na załączony rysunek, który jest rekonstrukcją wyglądu fortu tuż po zakończeniu jego budowy. Podchodząc do bramy prowadzącej do wnętrza fortu **(14)** warto pamiętać, że tuż przed nią pierwotnie zlokalizowany był kolejny most zwodzony, osadzony na muryowanych filarach, których pozostałości odkryto podczas prac poszukiwawczych pod koniec XX wieku. Wokół fortu zachowała się sucha fosa - dziś nieco wypłycona ze względu na postępującą dekapitalizację fortu. Nigdy nie była wypełniona wodą, stąd nazwa „sucha”.

Do wnętrza fortu prowadzi kolejna brama (15) wybita w murze sztyjowym. Nad nią zawieszono godło, które jest wzorowane na tablicy z 1913 roku. Mur sztyjowy i brama została przebudowana podczas przystosowywania fortu na cele schroniska w 1913 roku. Pierwotny mur, wzniesiony w XVIII wieku był o wiele grubszy. Jego relikty zachowały się w przyziemiu. Wchodzimy na dziedziniec - otoczony kazamatami, posadowiony na skale. W tekście, pogrubioną kursywą można przeczytać fragmenty wspomnień Jędrzeja Giertycha, który była więźniem Oflagu VIII B w czasie istnienia w forcie oflagu.

„Wprowadzono nas przez bramę na niewielki, zaśnieżony, oświetlony latarnią na wysokim słupie dziedziniec, przepołowiony przez wysoki parkan z drutu kolczastego. Po lewej stronie stał na tym dziedzińcu niewielki piętrowy budynek z dwoma wejściami. Druciany parkan przebiegał w ten sposób, że jedno z tych wejść znajdowało się w obrębie pierwszej, a drugie w obrębie drugiej połowy dziedzińca. Po prawej ręce stały jakieś niskie budowle ze sklepionymi bramami. Na wprost przed nami, dziedziniec był zamknięty przez wysoki mur. Po jego środku, schody, zamknięte u góry furtą, prowadziły na szczyt tego muru. Wartownik stał na tej połowie dziedzińca, która przylegała do bramy. Otworzyli furtkę w drucianym parkanie i wprowadzili nas na drugą połowę. Kazali nam wejść przez drzwi budynku po lewej stronie.”

drewnianych pryczy. Panował tu zawsze półmrok. Zułuch i wilgoć sprawiały, że dłuższy pobyt w sypialni nie należał do przyjemności.” (Leon Wernic)
„Był to w istocie ciasny, ponury i wilgotny fort, w którym codzienne życie okazywało się dość uciążliwe. Sypialnie mieściły się w dawnych fortecznych kazamatach, nie odnowionych, tyle tylko, że zaopatrzonych w światło elektryczne i kaloryfery. Z wierzchu, kazamaty przysypane były grubą warstwą ziemi, były to więc właściwie podziemne lochy.”

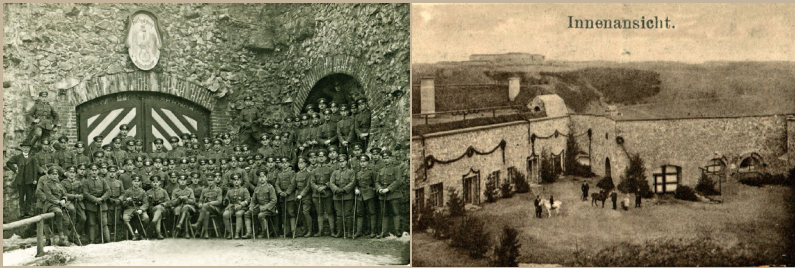
Na poszczególnych łózkach wiszą biogramy najważniejszych jeńców oflagu, a z okna na końcu sali rozpościera się przepiękny widok na całą okolicę.

Korytarzem na końcu przechodzimy do kolejnej kazamaty - MAGAZYNU PROWIANTOWEGO **(6)**. Pomieszczenie pełniło funkcję magazynu prowiantu, sprzętu i paliw dla agregatu, który stał w kolejnej kazamacie - STUDNI **(7)**. Studnia, a w sumie cysterna o głębokości ponad 84 metrów jest najgłębszą tego typu konstrukcją w Twierdzy. Pierwotnie czerpano z niej wodę przy pomocy małego koła czerpakowego, które dopiero w 1913 roku zostało zastąpione nowoczesną pompą. Po wyjściu z kazamaty na dziedziniec wchodzimy do pierwszej izby po lewej stronie - do ZBROJOWNI **(8)**. Kazamata dla strzelców, w czasie istnienia w forcie oflagu pełniła funkcję drugiej sypialni dla oficerów młodszych. Obecnie pełni funkcję garażu dla artylerii z czasów II wojny światowej. Na końcu kazamaty zlokalizowany jest kolejny KARCER **(9)** - kolejna izba ze strzelnicami.

Po powrocie na dziedziniec przechodzimy na jego drugi koniec, mijając po lewej stronie schody prowadzące na koronę fortu. Za niskim murem oporowym zlokalizowane są relikty po sześciu kazamatach, które uległy zniszczeniu w XIX wieku w czasie prowadzenia na forcie prób z nową amunicją i materiałami wybuchowymi. Z całego zespołu zachowały się relikty STANOWISKA DLA ARMAT **(C)**. Wchodzimy do lazaretu - małej izby, która mieściła fortowe ambulatorium.

W pomieszczeniu znajduje się ukryte przejście prowadzące do fragmentu zachowanej kazamaty. Wylewki na podłodze i studzienki świadczą o tym, że w czasie wojny funkcjonowała tutaj umywalnia i prysznic.

Po przejściu przedsionka zwiedzamy kolejno dwa pomieszczenia MAGAZYNU BRONI **(10)**. W

Po lewej stronie widzimy dwukondygnacyjny budynek byłego schroniska młodzieżowego, który wzniesiono przebudowując część kazamat w 1913 roku. Na dolnej kondygnacji znajdowała się niegdyś świetlica. Wchodzimy do pierwszego pomieszczenia po lewej stronie. Przedśionek prowadzi do trzech pomieszczeń. Z lewej strony drzwi prowadzą do pomieszczenia byłej świetlicy, w czasie wojny pomieszczania sypialni niemieckiej warty.

„To był budynek wartowni, w którym mieszkali niemieccy żołnierze. Stałą służbę pełnił na forcie zwykle jeden oficer, kilku podoficerów i około 20 czy też 30 żołnierzy. Służba trwała 24 godziny. Po jej ukończeniu przychodził na fort inny oficer i inna załoga. Komendant obozu, Abwehr i różni oficerowie oraz podoficerowie administracyjni, niemiecki lekarz wojskowy, tłumacze itp. przyjeżdżali na fort w miarę potrzeb.”

Korytarz na wprost prowadzi do karceru - pomieszczenia gdzie przebywał generał Tadeusz Piskor **(13)**, były szef Sztabu Głównego WP II RP.

GENERAŁ PISKOR miał osobną izbę bez drzwi, na końcu jednej z kazamat, z żelaznym łóżkiem, z oknem, z którego rozciągał się przepyszny widok na leżącą u stóp fortu dolinę i w którym gnieździły się będące przedmiotem naszej nieustannej obserwacji myszy.

„Najwybitniejszym przedstawicielem obozu piłsudczyków był na Spitzbergu, rzecz jasna, generał Tadeusz Piskor. Jeden z czołowych polskich generałów, były szef sztabu polskiej armii, który należał kiedyś do najbliższego otoczenia Piłsudskiego. Brał też udział w kierowanym przez Piłsudskiego ruchu konspiracyjnym, choć nie pamiętam, czy tylko w konspiracyjnym ruchu wojskowym, czy też i we wcześniejszym, politycznym ruchu socjalistycznym. Miał lewicowe skłonności, ale nie był marksistą. Wyrósł na żołnierza w Legionach. Nie mam ani kwalifikacji, ani danych ku temu, by go oceniać jako stratega i jako wojskowego administratora, to znaczy jako polskiego szefa sztabu na kilka lat przed wojną i jako dowódcę armii w kampanii wrześniowej. Ale jako człowieka muszę go postawić wysoko. Górował on o całe niebo nad przeciętnym typem wyższego oficera- piłsudczyka. Był to człowiek wykształcony, rozumny, zrównoważony, z charakterem. Piskor był oczywiście fanatycznym piłsudczykiem, ale też zarazem myślącym i krytycznym

pierwszym znajduje się wystawa poświęcona historii fortu od jego budowy, aż po lata współczesne. Broń, umundurowanie z czasów pruskich i niemieckich, pamiątki po oficerach więzionych w oflagu. W drugiej kazamacie - wystawa poświęcona tajnym, niemieckim technologiom na Dolnym Śląsku w czasie II wojny światowej. Poza działkiem 2 cm FlaK 38, można zobaczyć jedyny w Polsce ster grafitowy z rakiety V-2, silniki raketowe, czy eksperymentalne umundurowanie z końca wojny - wszystko produkowane w zakładach niedaleko Spitzbergu. Warto dodać, że w czasie II wojny światowej na terenie Kotliny Kłodzkiej funkcjonowało kilkadziesiąt zakładów produkujących na potrzeby niemieckiej armii. Np. w Srebrnej Górze znajdowała się fabryka produkująca stacje meteo dla wojska, sprzęt łączności dla Kriegsmarine i komponenty do czołgów.

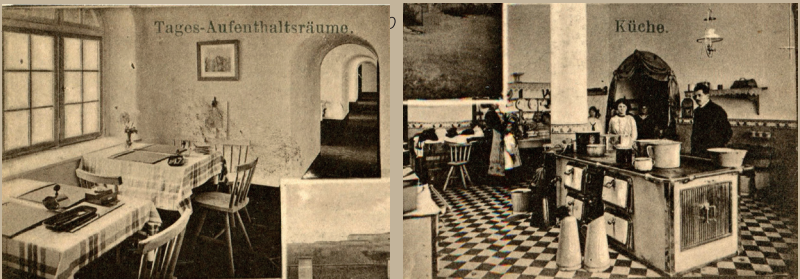
Korytarzem na końcu drugiej kazamaty przechodzimy przebudowaną galerią strzelecką do WARTOWNI **(2)**. Pomieszczenie pełniło funkcję sypialni. Obecnie prezentuje jak w czasie II wojny światowej wyglądało pomieszczenie komendatury oflagu. Co ciekawe, większość prezentowanego wyposażenia np. mebli to oryginały z czasów II wojny światowej. Korytarzem odwadniającym (małe białe-czarne drzwiczki) można przejść do pomieszczenia SALA FRYDERYKA **(12)**, w którym czekają na Państwa pamiątki po

człowiekiem, który potrafił wysłuchiwać argumentów drugiej strony, a położenie Polski oceniał z powagą, bez piłsudczykowskiej lekkomyślności, powierzchowności i frazesu. Generał Piskor był ateistą. Gdy w niedzielę przed obiadem odczytywano Ewangelię i gdy wieczorem, na podwórzu, po apelu odmawiano ranną i wieczorną modlitwę, zwykle wstawał, w pełnej szacunku postawie, zdejmował czapkę, a nawet bywał czasem na Mszy. Ale czynił to, jak to czasem czynią wyżsi wojskowi czy inni dygnitarze, tylko dlatego, bo tak wypadało. Było jasne, że łaski wiary nie posiadał zupełnie.”

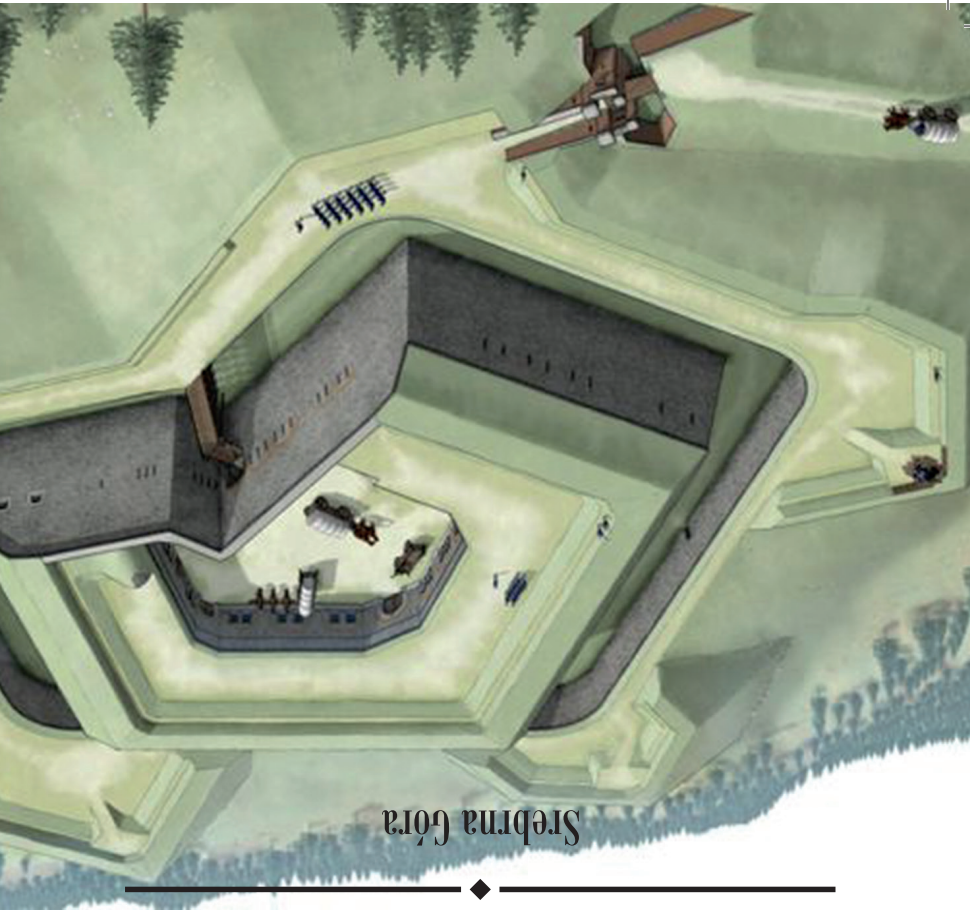
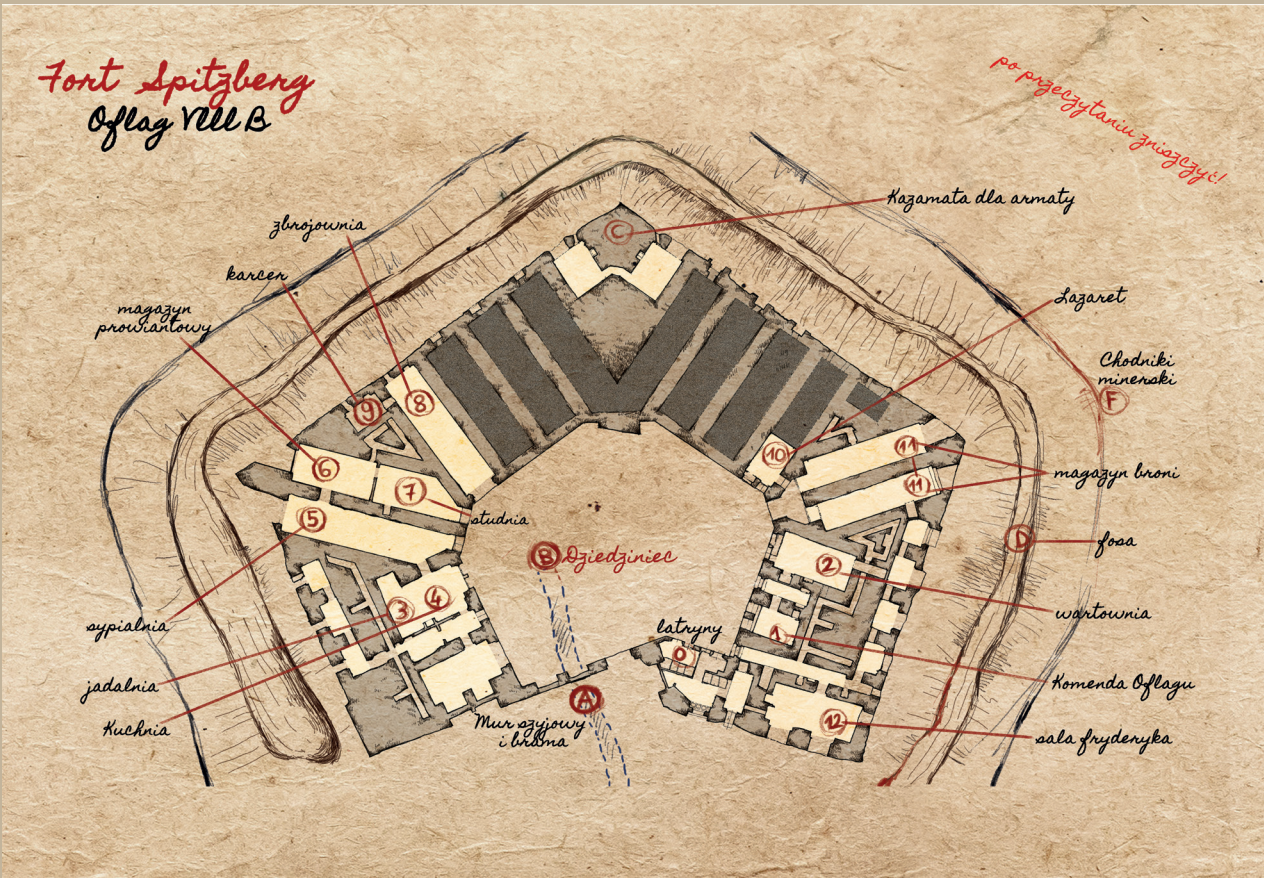
Drzwiami na prawo, po obejrzaniu karceru wchodzimy do KUCHNI **(3)**. W czasach funkcjonowania oflagu kuchnia służyła do odgrzewania posiłków, które były przywożone z hotelu pod przełęczą. Później posiłki gotowano na miejscu. Nie były zbyt kaloryczne, a sytuacje osadzonych w oflagu ratowały paczki żywnościowe. Izba pełniła tę funkcję nieprzerwanie od 1913 do lat 80. XX wieku - także w czasach harcerskich. W czasie funkcjonowania oflagu pomieszczenie dzielone było z tzw. małą JADALNIĄ **(4)**.

„Mogliśmy siedzieć w naszych sypialniach - kazamatach albo przesiadywać w naszej całkiem przyjemnej jadalni. Do Kuchni nam wstępu zabraniano. Byliśmy na Spitzbergu bardzo głodni i głód ten zapewne stałby się szkodliwy dla zdrowia gdyby nie to, że zaczęliśmy otrzymywać paczki żywnościowe z kraju. Najpierw zaczęły przychodzić listy. (...) Po listach zaczęły do nas przychodzić paczki. (...) Przesyłka była wolna od opłaty, a więc moja biedna żona i matka dzieliły się ze mną, czym mogły. Były to malutkie, często nie większe od puszki po sardynkach paczki. W środku z reguły leżał pokrajany na kromki i ususzony na suchary chleb razowy. Czasami była w tych paczuszkach cebula, lub jabłko. Przesyłki te ratowały mnie od coraz bardziej nieznosnego głodu. (...)”

Krótkim korytarzem przechodzimy do pomieszczenia SYPIALNI **(5)**. Na strapie zachowały się kazamaty i pozostałości po polichromiach (z początku XX wieku). To jedna z kazamat, w których w czasach oflagu przebywało od 30 do nawet 40 oficerów młodszych, w tym Jędrzej Giertych.

założycielu twierdzy Fryderyku Wielkim (między innymi dokumenty z autentycznym podpisem króla, portrety z epoki, maska pośmiertna), kawa i herbata oraz możliwość obejrzenia filmu z relacją jednego z oficerów więzionych na Spitzbergu. Na końcu korytarza zlokalizowana jest klatka schodowa prowadząca na koronę fortu. Warto pokonać te kilkanaście schodów, by mieć możliwość podziwiania wyjątkowych widoków na donjon Twierdzy i górskie przełęcze w okolicy (B). Po wyjściu z fortu polecamy spacer wokół suchej fosy. Widok na przełęczę górskie i okolice jest nie mniej emocjonujący niż z samej korony obiektu.

Spitzberg-Ostróg

Fort

Legenda:

- 1 Komenda oflagu
- 2 Wartownia
- 3 Kuchnia
- 4 Jadalnia
- 5 Sypialnia
- 6 Magazyn prowiantowy
- 7 Studnia
- 8 Zbrojownia

- 9 Karcer
- 10 Lazaret
- 11 Magazyn broni
- 12 Sala fryderyka
- 13 Karcer Piskora
- 14 Brama zewnętrzna
- 15 Brama główna

Fort Spitzberg - Ostróg

Górne Miasto
57-215 Srebrna Góra

tel. +48 503 741 307
email: kontakt@spitzberg.pl
www.spitzberg.pl

Witamy w Forcie Spitzberg!

Początki i Fryderyk Wielki

Fort Spitzberg (Ostróg) zlokalizowany na szczycie wzgórza o tej samej nazwie (627m.p.m) powstał w latach 1769 - 1772. Wyraźnie wydzielony masyw Spitzbergu należy do Gór Bardzich i jest najbardziej wysuniętym szczytem tych gór na północy. Fort zaprojektował Fryderyk Wielki, który osobiście nadzorował budowę całej twierdzy. W momencie zakończenia budowy Spitzbergu, obiekt był najnowocześniejszym z fortów całej twierdzy, mimo że uzbrojono go tylko w 6 dział. Dzięki umieszczeniu ich w kazamatach, fortalicia miała wyjątkową skuteczność bojową.

Skazamatowany obiekt na planie pięcioboku, otoczony jest suchą fosą. Pod wałem przykrytym ziemią zbudowano 19 kazamat, w tym sześć przeznaczonych dla artylerii, jedną przeznaczoną na magazyn prochu (do 25 ton) i dwie na żywność. W jednej z kazamat wydrążono najgłębszą w kompleksie twierdzy studnię o głębokości 84 metrów.

Żałoga fortu w XVIII wieku liczyła ośmiu oficerów i stu trzydziestu żołnierzy. Obiekt, tak jak cała twierdza, przestał pełnić funkcje bojowe już na początku XIX wieku. W połowie XIX wieku prowadzono w nim próby poligonowe z nowoczesnymi armatami i amunicją, po których fort został opuszczony przez wojsko i przez kolejne pół wieku był skazany na ruinę.

I wojna światowa

10 marca 1913 roku cesarz Wilhelm II przekazał fort Zrzeszeniu Młodych Niemców – stowarzyszeniu młodzieży o nastawieniu patriotycznym i propaństwowym. Dodatkowo cesarz przekazał na ten cel 10000 marek. Śląski oddział stowarzyszenia rozpoczął zagospodarowanie obiektu na cele schroniska młodzieżowego, zlecając prace remontowe i adaptacyjne kłódkiemu architektowi Rudolfowi Balhornowi. W wyniku prac budowlanych i starań stowarzyszenia, powstał jeden z najnowocześniejszych i najwięk-

szych tego typu obiektów w całych Niemczech - z centralnym ogrzewaniem i nowym budynkiem na 100 miejsc noclegowych.

Strzelcy Górscy

W czasie I wojny światowej Spitzberg stał się ośrodkiem szkoleniowym dla niemieckiej piechoty górskiej. Ersatz Gebirgs Maschinengewehr Abteilung nr 4 szkoliło obsługi kompani karabinów maszynowych dla wszystkich niemieckich jednostek górskich. W końcowym etapie wojny jednostka ze 100 żołnierzami rozwinęła się do wielkości dwóch pułków, czyli złożona była z blisko 1000 żołnierzy. W 1919 roku strzelców górskich zastąpiły jednostki Grenschutzu, a w 1921 roku do Ostrogu powrócili stowarzyszenia młodzieżowe.

Po 1933 roku obiekt został przejęty przez Hitlerjugend. Z Jugenburgu (zamku młodzieży) w 1938 roku skorzystało ponad 12 000 osób!

Oflag VIII B

W grudniu 1939 roku na terenie fortu utworzony Oflag VIII B - pierwszy niemiecki oflag karny dla polskich oficerów. W obozie uwięziono elitę polskiej armii, między innymi kontradmirała Józefa Unruga, kontradmirała Mariana Majewskiego, generała Tadeusza Piskora i generała J. Drapella. Więźniowie podejmowali wielokrotne próby uciezki. Ostatecznie, w lipcu 1941 roku obóz został zlikwidowany, a wszyscy więźniowie przeniesieni do innych oflagów.

Pośród 99 nazwisk

oficerów przetrzymywanych na Spitzbergu w 1940 roku znajdowało się: 2 generałów, 4 komandorów, 5 pułkowników, 4podpułkowników, 6 majorów, 13 kapitanów, 12 poruczników, 44 podporuczników i 7 podoficerów.

Po likwidacji oflagu fort od 1943 roku zaczął pełnić funkcje obozu jenieckiego dla żołnierzy rosyjskich. Po zdobyciu Srebrnej Góry przez Armię Radziecką w forcie zlokalizowano areszt wojskowy, który funkcjonował aż do przekazania obiektu Polakom.

Harcerze

W latach 60. XX wieku fort zyskał nowego gospodarza - harcerzy związanych ze szkołami górniczymi, którzy przez blisko dwie dekady wykorzystywali fort jako bazę wypoczynkową. Potem nastąpił czas, gdy obiekt czasowo był niezagospodarowany albo posiadał różnych gospodarzy.

W styczniu 2018 roku nowym gospodarzem Spitzbergu zostało Muzeum Obrony Wybrzeża ze Świnoujścia.

Fort Spitzberg

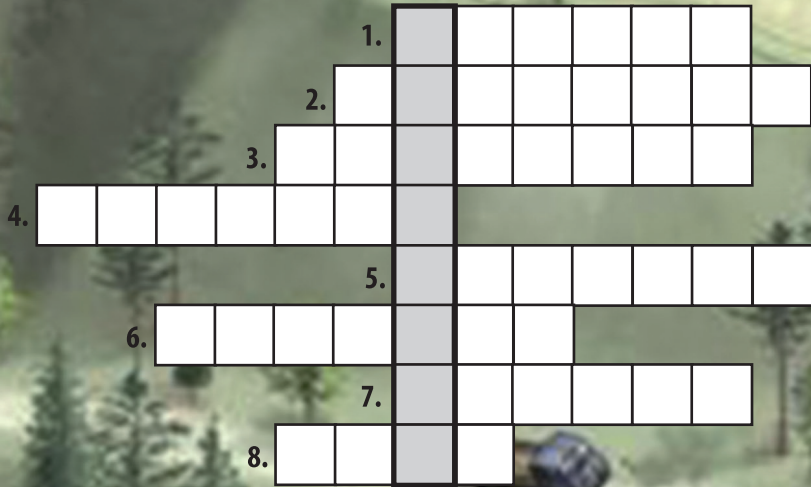
Srebrna Góra

Zostań „Zdobycwcą Spitzbergu”!

Odpowiedz na pytania - wskazówki znajdź w plano-przewodniku. Wpisz w ramki, odczytaj hasło i odbierz odznakę u Kuby. Dobrej zabawy!

1. Generał dywizji, Tadeusz, więzień oflagu VIII B. Podaj nazwisko.
2. Osobiście zaprojektował Fort Spitzberg, król. Imię.
3. Budowla o sklepieniu wykonanym z cegły, chroniącym przed ogniem artyleryjskim. Zabezpieczona od góry grubą warstwą ziemi - w forcie było ich 19.
4. Kolor przełęczy pod Warowną Górą i Ostrogiem- nad nią wzniesiono twierdze.
5. Patron słynnego pruskiego fortu nad Morzem Bałtyckim, jednego z najlepiej zachowanych tego typu zabytków w Europie. Mieście się w nim siedziba Muzeum Obrony Wybrzeża. Imię.
6. Architekt, który przygotował projekt adaptacji fortu Spitzberg na schronisko młodzieżowe, w XX wieku. Nazwisko.
7. Potężne dzieło obronne, główna i najważniejsza część Twierdzy Srebrne Góra zbudowana na szczycie Warownej Górze - w obiekcie jest 151 kazamat!
8. Inaczej, skrótem, po niemiecku „działo przeciwlotnicze”. Taki eksponat zobaczysz w fortowej zbrojowni - w kalibrze 2cm

Rysunki autorstwa Arkadiusza Woźniakowskiego/Casamata

